

NARRATIVA

Gao Xingjian, *La Muntanya de l'Ànima*. Traducció de Pau Joan Hernández i Liao Yanping. Columna. Barcelona, 2001.

Vet aquí un llibre singular. Singular i inolidable. Un llibre que, n'estic ben convençut, a més de quatre lectors els reconciliarà amb els membres de l'Acadèmia Sueca que van concedir al seu autor, el xinès Gao Xingjian (Jangsu, 1940), el premi Nobel de literatura de l'any 2000. Val a dir que un fet com aquest té el seu mèrit ja que, com és prou notori, no sempre els criteris dels il·lustres acadèmics escandinaus han suscitat una unanimitat tan rotunda per part de la crítica i del públic com en aquesta ocasió. Savi i clarivident com poques vegades, doncs, el venerable veredict ha fet possible que els lectors de mig món descobríssim un escriptor desconegut fins ara. Un escriptor extraordinari que només amb *La Muntanya de l'Ànima*, el primer tast de la seva obra que arriba a les nostres llibreries, crec que ja s'ha fet mereixedor d'un lloc entre la nòmina dels clàssics.

(I, per cert, encara que sigui dit de passada, fóra molt interessant que algú de per aquí anés prenent bona nota de com, per concedir aquest premi Nobel, no han calgut ni campanyes cíviques ni suports institucionals sinó una gestió discreta i intel·ligent centrada a fer arribar als acadèmics adequats i en el moment indicat allò que al capdavant és l'únic que ha de comptar en les candidatures: la qualitat de l'obra pura i nua.)

UN TEXT ORIENTAL

Fet aquest proemi, crec que val la pena advertir que un llibre singular com és *La Muntanya de l'Ànima* requereix per part del lector una actitud i una receptivitat també especials. Vull dir que, per a bé o per a mal (jo crec que per a bé) estem davant d'un text inequívocament oriental. Un text que cal entendre des de paràmetres orientals i que, sobretot, ha de ser llegit amb la cura pels detalls que caracteritza les ètiques i les estètiques dels països d'Orient.

I de què tracta *La Muntanya de l'Ànima*? Doncs si haguéssim de fer-ne la sinopsi, en principi no necessitaríem gaire espai: Gao Xingjian ens explica l'itinerari d'un intel·lectual que després de passar uns anys de depuració durant la Revolució Cultural i de ser-li diagnosticat erròniament un càncer de pulmó abandona la gran ciutat, on deixa dona i fills, per iniciar un treball de recerca sobre les cançons tradicionals del seu país. L'acció de la novel·la s'inicia quan un bon dia, en una trobada casual en el vagó d'un tren, algú li parla d'un indret meravellós on les persones, els animals i els vegetals conserven la puresa original del primer dia de la creació. Aquell indret és la Muntanya de l'Ànima i el

Un home savi

JOAN JOSEP ISERN

El polifacètic Gao Xingjian escrivint i pintant en una tela de gran format

protagonista –del qual mai sabem el nom– decideix encaminar-s'hi.

Aquest itinerari de l'home sol a la recerca del sentit de l'existència l'aprofita Gao Xingjian per fer un delicadíssim

exercici d'orfebreria literària en què hi no només trobem història, llegendes, tradicions i paisatges sinó que també hi coexisteixen reflexions sobre la mateixa expressió literària, sobre el paper dels records d'una

collectivitat dominada encara per les seqüeles d'un sistema cruel i autoritari, sobre el paper de la infantesa com a regne de la innocència perduda. El protagonista de *La Muntanya de l'Ànima* és un buscador. Un ho-

Gao Xingjian: guia de lectura

JORDI CARRION

Art: Gao Xingjian, que és dramaturg, pintor i novel·lista, entén l'art com un *modus vivendi*. Una forma de vida que no és pas sagrada, que no pot substituir-ho tot (capítol 60). En algun moment de l'obra, el narrador es pregunta si la poesia és possible en el nostre temps. Xingjian no n'escrivi, de poesia. Aposta per la novel·la, en l'interior de la qual es poden citar poemes sencers (sobretot populars), com a gènere d'aproximació a la realitat d'avui dia.

Dona: La figura femenina és una obsessió del protagonista del llibre, un jo-tu-ell que es deixa identificar amb l'autor. Gran part de les llegendes i dels relats orals que s'hi exposen tenen a veure amb escenes de violència sexual, amb violacions i amb raptes. La dona xinesa com a objecte: una prova, al meu parer, que Xingjian no escriu per satisfer les expectatives del lector occidental. L'erotisme com un fenomen no només corporal o espiritual, sinó també lingüístic (bellíssim capítol 19). L'home i la dona estan condemnats a no entendre's però també a sentir-se fatalment atrets, es complementen i es rebutgen, com el lector i l'escriptor.

Història: La novel·la es mou còmodament en un ampli espai temporal; el passat (històric o mític) es relaciona amb el present, el commou, l'explica. La història és tractada sobretot com a conflicte. Per oposició, subratlla una carència provocada pel pas del temps o fa paleses les contradiccions i les barbàries comeses pel poder. La Revolució Cultural i la política comunista són vistes, amb subtils, sense exabruptes pamfletaris, com un trencament amb la tradició. Xingjian va passar cinc anys sense poder escriure, obligat a treballar el camp com un camperol més.

Natura: Cultura *versus* natura, sí, com al capítol 59, que parla de l'home salvatge. Però sobretot paisatge entès com a espai d'harmonia i de recerca personal. Llegint algunes descripcions

he tingut la sensació de trobar-me davant del darrer escriptor romàntic, pel tractament del panteisme, per l'ànima que s'emmiralla en la naturalesa, pel sentiment de sublim estàtic que s'aconsegueix en algunes pàgines.

Pronoms: El jo, el tu i l'ell es confonen. Xingjian, escriu en el capítol 26: "El jo canvia a mesura que l'observes, com quan, estirat a l'herba, fixes la mirada en els núvols del cel". La subjectivitat és asumida com una premissa que invalida qualsevol justificació del realisme. Però –entenguem-nos– la subjectivitat és alguna cosa massa complexa per ser reduïda només a un jo.

Viatge: Com la majoria de les novel·les més importants de la història de la literatura, *La Muntanya de l'Ànima* té el viatge com a estructura. Un itinerari de trobades i de troballes, que en alguns moments recorda el del protagonista de *La mirada d'Ulisses*, de Theo Angelopoulos, perquè cada dona és la mateixa dona, perquè es tracta de buscar les arrels i la pàtria. El Graal no importa gens. Existeix aquesta muntanya misteriosa? Té una entitat física o és, més aviat, una part de l'ànima del protagonista que encara no ha estat explorada? Amb paraules que semblen extreures del poema de Cavafis, Xingjian respon que Ítaca està dins dels pronoms, dins de la persona.

Totalització: En la línia de Musil i de Broch, de la novel·la com a recerca de coneixement, se situa aquesta obra enciclopèdica. Una enciclopèdia d'història, de filosofia, de botànica, de zoologia, de geografia, de cultura popular. Un projecte autoconscient i metaliterari que reflexiona sobre ell mateix com a artefacte i sobre el procés de la seva producció. La vella idea de la novel·la total aplicada a un país, la Xina, i a un moment històric força peculiar: el final del segle XX. *La Muntanya de l'Ànima* obre camins a la literatura del segle que encetem.

me a la captura de paraules i de tonades antigues que només existeixen en la memòria dels més vells. D'aquí a la poesia no hi ha més que un pas; i de la poesia a la puresa primigènica simbolitzada per la cobejada muntanya encara menys.

UN TRAJECTE VIU I RIC

Gao Xingjian escriu sense presses i sense limitacions d'espai. Val la pena tenir-ho en compte perquè en aquest llibre no és que *no passen coses*, és que les coses que *passen* són molt diferents de les que vivim habitualment. L'acció es desdobra en dos protagonistes –denominats simplement *jo* i *tu*– que són reflex de la mateixa personalitat; el temps de la narració avança, recula o dona voltes en funció del ritme intern del relat. En aquest llibre més que en cap altre el trajecte és molt més important que la conclusió. El *com se'ns explica* més que el *què*. I no és, per cert, trivial, aquesta matisació. Gao Xingjian, a més a més d'escriptor, és un notable pintor de quadres on es reflecteixen paisatges d'atmosferes molt properes al somni, com les que percebem al llibre.

No voldria, però, forçar l'accent en els bells aspectes formals del llibre perquè, en el fons, fóra com mutilar-ne greument el sentit. Darrere del tremolor subtil de les paraules hi habita un discurs implacable que circula permanentment reclòs en un nivell subterrani, a penes perceptible, però que de vegades esclata amb gran duresa: "Els homes i els peixos tenen en comú que els grans homes i els grans peixos han desaparegut tots. Aquest món no era fet per a ells", llegim a la pàgina 481. O una mica abans –pàgines 318 i 319– quan el protagonista reflexiona sobre el projecte de construir una gran presa en un dels rius més importants de la Xina: "Encara vaig a la recerca del sentit, però, al capdavant, què és el sentit? Puc impedir als homes de construir aquesta presa monumental que destrueix la seva memòria? No puc fer res més que inquirir sobre el meu *jo*, minúscul gra de sorra. No puc fer res més que escriure un llibre sobre *mi*, sense preocupar-me de saber si veurà mai la llum. I escriure un llibre de més o de menys, quin sentit té? Algú trobarà a faltar la cultura que s'haurà destruït? I té l'home tanta necessitat de la cultura? I què és la cultura?"

La cita és llarga però reflecteix el canemàs d'idees, dubtes i sentiments que Gao Xingjian desplega a *La Muntanya de l'Ànima*, un llibre net i intel·ligent escrit per un home savi. Un home savi que no s'està de dubtar de tot allò que fa (esplèndid capítol 72 en què es dedica a autocríticar el llibre que el lector té a les mans). Però també un home que se sap feble i que es meravella, per exemple, davant de la grandesa d'un arbre mort: "Passo entre aquests enormes troncs dreçats, que em forcen al silenci. Jo que pateixo pel desig d'expressar-me, davant aquesta solemnitat em quedo sense paraules".